

**Myndigheten
för civilt försvar**

Guide för samarbete inom civilt försvar mellan kommuner och civilsamhällesorganisationer

Guide för samarbete inom civilt försvar mellan kommuner och civilsamhällesorganisationer

Myndigheten för civilt försvar
651 81 Karlstad

Enhet eller sektion: Personalförsörjning och samhällsplanering

Publicerad: 2026

Innehåll

Introduktion.....	4
Kommunens ansvar och roll	4
Civilsamhällets roll	5
Behovsanalys, kartläggning, lägesbild	6
Vad kan civilsamhället göra i beredskapen?	6
Samverkansformer och finansiering	8
Övning och utvärdering	9
Övning	9
Utvärdering	9

Introduktion

Erfarenheter från samhällskriser visar att samverkan mellan olika typer av aktörer är avgörande för en välfungerande krisberedskap och civilt försvar. Den här guiden är tänkt att ge stöd och råd till främst nya beredskapshandläggare men också till andra funktioner i en kommun som arbetar med beredskap och vill komma igång och samarbeta med civilsamhället eller utveckla sitt samarbete inom civil beredskap (civilt försvar och krisberedskap). Guiden kan också användas av andra offentliga aktörer som vill stärka sitt samarbete med civilsamhället och av civilsamhällsorganisationer som vill samverka med kommuner på området. Guiden är inte tänkt att ge en heltäckande bild utan ska ses som en utgångspunkt och inspiration för beredskapshandläggare på kommuner och andra myndigheter, samt medarbetare och medlemmar i civilsamhällsorganisationer. Viktigt medskick är att samarbete bör ske inom ramen för befintliga processer, alltså i möjligaste mån inkorporeras i kommunens beredskapsarbete, och inte ses som något parallellt spår.

Den här guiden har utvecklats av Myndigheten för civilt försvars civilsamhällsråd.¹ Rådet är en del av den nationella mötesstrukturen för att diskutera och gemensamt stärka det civila försvaret. Civilsamhällsrådet ger en möjlighet att ha en direkt, djupgående och kontinuerlig kontakt mellan ideella organisationer och Myndigheten för civilt försvar.

Kommunens ansvar och roll

Kommuner är skyldiga att ha vissa verksamheter enligt lag. Andra verksamheter är frivilliga och beslutas av lokalpolitikerna.² Bland de obligatoriska uppgifterna finns räddningstjänst samt krisberedskap och civilt försvar.

Kommunen ska inom sitt geografiska område arbeta för att olika aktörer samverkar och uppnår samordning i planerings- och förberedelsearbetet. Ramverket Gemensamma grunder för ledning och samverkan är till för en aktörsgemensam hantering vid samhällsstörningar.³ Ramverket beskriver dels utgångspunkter, konceptuella frågor och förhållningssätt, men också konkreta metoder och arbetssätt. I ramverket finns exempelvis stöd för att göra en aktörsanalys och en analys över vilka aktörer din kommun behöver samverka med. I det arbetet bör man också undersöka vilka organisationer inom civilsamhället som kan bidra till arbetet och etablera kontakt med dem.

¹ I Myndigheten för civilt försvars civilsamhällsråd ingick följande civilsamhällsorganisationer vid framtagandet av guiden: Civilförsvarsförbundet, Friluftsförbundet, Frivilliga försvarsorganisationernas samarbetskommitté - FOS, Hela Sverige ska leva, Riksidrottsförbundet/SISU, Rädda Barnen, Röda Korset, Stadsmissionerna, Studieförbunden och Svenska kyrkan. Efter att guiden tagits fram har också Funktionsrådet Sverige kommit att ingå i rådet.

² För mer information om kommunens obligatoriska respektive frivilliga uppgifter, se [SKR information om kommunernas åtaganden](#).

³ Ramverket finns på Myndigheten för civilt försvars webbsida, [Gemensamma grunder – ramverk för ledning och samverkan](#).

Civilsamhällets roll

Civilsamhällesorganisationer kanaliserar ett stort engagemang och har därmed ofta tillgång till personella resurser vilket gör att de snabbt kan växla upp vid kris, men de kan också bidra med mycket annat. Flera samhällskriser de senaste åren har visat att civilsamhällesorganisationer kan vara snabbare till handling än offentliga aktörer, inte minst har kriget i Ukraina visat på att civilsamhället är en viktig resurs. Organisationernas verksamhet är förankrad i lokalsamhället och sker i nära anslutning till människors vardag, vilket underlättar riktade insatser.

Civilsamhället består av självständiga aktörer med egna uppdrag och prioriteringar, vars särart och integritet ska värnas i ett demokratiskt samhälle. Inom civilsamhället ryms dessutom en stor mångfald av olika organisationer med skilda uppdrag och förutsättningar att verka. Civilsamhället skapar en tillit som idag inte alltid finns naturligt hos invånare i förhållande till kommuner och myndigheter. Genom att civilsamhället organiserar människor i fredstid bidrar de till att människor känner och litar på varandra samt är beredda att organisera sig, ställa upp och hjälpas åt när det behövs. Detta bygger en beredskapskultur där den egna beredskapen är en del, men bidrar också till samhällets motståndskraft och stärker försvarsviljan. Det är viktigt att civilsamhället fortsätter att fungera och kan bedriva sin ordinarie verksamhet i så stor utsträckning som möjligt även under en pågående samhällsstörning.

Etablera kontakt, hitta samarbetsformer

För att etablera samarbete är det viktigt att hitta former för dialog och samverkan. Här går det att arbeta med olika typer av forum utifrån behov och hur kommunens samarbete ser ut på andra områden.⁴ Det kan ske i form av arbetsgrupper, beredskapsutskott eller andra samverkansformer. Det viktigaste är att utgå från kommunens och civilsamhällesorganisationernas (olika) förutsättningar. Kommunen kan inventera civilsamhällesaktörer inom sitt geografiska område, bjuda in och stå för ledarskapet i samarbetet. Finns det etablerad samverkan och samarbeten inom andra områden, t ex sociala området, kan man med fördel bygga vidare på dessa relationer om organisationerna är relevanta för den civila beredskapen. Flera kommuner har redan samarbete med civilsamhällesorganisationer under kriser och då finns uppbyggda relationer som kan formaliseras eller utvecklas genom att involvera fler organisationer. Ett tips är att kontakta andra förvaltningar i kommunen. Det kan finnas intern kunskap om vilka civilsamhällesorganisationer som är relevanta att samarbeta med inom beredskapen. Det är viktigt att använda befintliga sammanhang för samverkan och få in samarbetet i kommunens beredskapsarbete, dess processer och strukturer.

⁴ För mer information om hur offentliga aktörer kan samverka med civilsamhället, se Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällesfrågors modell, [Samverkansmodell för offentliga aktörer och civilsamhället](#).

Inledningsvis handlar det om att se på behoven och uppgifterna som kan komma att behövas under kris och krig, definiera målgruppen och sedan identifiera en gemensam plan på att förbereda sig för att klara uppgiften. Kom ihåg att planera för utbildning och övning där det är relevant. Nästa steg är att konkret planera roller och uppgifter som respektive part har i förhållande till varandra samt eventuellt reglera detta i en överenskommelse eller avtal.⁵

Kommunen har ofta en funktion som arbetar med näringslivet på olika sätt, bl.a. för att stärka dialogen och hitta samarbetsformer. Här kan kommunen också tänka in samverkan med civilsamhället för att se hur det kan vara gynnsamt för beredskapen att föra samman offentliga, ideella och privata sektorerna på olika sätt. På så sätt kan man ta vara på respektive sektors styrkor för att stärka hela samhällets beredskap.

Behovsanalys, kartläggning, lägesbild

En behovsanalys och kartläggning inom det civila försvaret syftar till att identifiera och utvärdera samhällets sårbarheter och förmågor för att kunna möta olika typer av kriser och hot, inklusive höjd beredskap och krig. Samverkan med civilsamhället kan ge ett viktigt bidrag till behovsanalys och kartläggning av kommunens behov. Civilsamhällets organisationer kan också bidra i arbetet med lägesbild både i ett förberedande arbete och under en händelse.

Det finns en framtagen [handbok i civilt försvar och krisberedskap för kommuner](#). Handboken vänder sig till personer som arbetar med krisberedskap och civilt försvar, men även till personal som arbetar med samhällsviktig verksamhet i kommunen. I handbokens kapitel beskrivs lagreglerade uppgifter samt delar som ansvar och roller, planering, risker och sårbarheter samt utbildning och övning.

Vad kan civilsamhället göra i beredskapen?

En viktig fråga i arbetet med att utveckla ett starkt lokalt samarbete med civilsamhället handlar om att identifiera vad civilsamhällets aktörer kan bidra med i beredskapen, inför och under en händelse eller höjd beredskap. Det kan handla om sakkunskaper, kompetenser och förmågor, personella och materiella resurser och nätverk.

Myndigheten för civilt försvar har i sitt arbete med civilsamhällessamverkan och i utvärdering av tidigare kriser identifierat en mängd möjliga uppgifter som civilsamhället kan bidra med. Listan nedan ska inte ses som uttömmande utan som inspirerande exempel. Det finns många fler uppgifter som kan vara relevanta i er

⁵ Avtal med utbildade medlemmar från frivilliga försvarsorganisationer (FFO) beskrivs i [Myndigheten för civilt försvars vägledning kring att teckna avtal](#).

kommun. Vad som är möjligt, och det som civilsamhällesorganisationer kan bidra med, skiljer sig åt mellan olika kommuner. För vissa insatser kan det även behövas ekonomiska förutsättningar för att en organisation ska kunna genomföra dessa.

- Spridning av viktig information till allmänheten eller specifika grupper som är svåra för kommunen att nå. Detta kan handla både om utbildande insatser i t ex egenberedskap och första hjälpen innan en händelse inträffar eller att nå ut med viktig information under pågående händelse.
- Många civilsamhällesaktörer har någon form av specialisering mot en målgrupp, en fråga eller en verksamhet. Därmed kan de också fungera som sakkunniga inom dessa områden, vilket kan vara viktigt för att bygga beredskap eller hantera en händelse.
- Civilsamhället kan också fungera som en kanal för att samla in synpunkter och information från allmänheten eller på andra sätt bidra till att etablera en lägesbild.
- Vissa uppgifter kan bemannas av civilsamhällets aktörer för att på så sätt frigöra kommunens personal till att göra annat eller om det behövs många personer som hjälper till vid en händelse. Detta kan t ex vara aktuellt vid kommunens trygghetspunkter.⁶
- Civilsamhällets organisationer kan ha materiel och lokaler som kan komma till god användning vid skarp händelse. Organisationer kan också ha erfarenhet och möjlighet att sköta insamling och distribution av materiel och humanitär hjälp.
- Det finns ett stort medmänskligt engagemang, kompetens och erfarenhet av att stödja människor i kris i civilsamhället. Detta kan vara till stor nytta för att hjälpa befolkningen att hantera psykologiska påfrestningar som en kris eller ett krig innebär.
- Civilsamhället kan också fungera som en kanal genom vilken befolkningen kan få utlopp för en önskan om att bidra till hanteringen av en kris eller att hjälpa till under ett krig. Organisationer kan då omhänderta spontanfrivilliga, det vill säga människor som inte är engagerade eller organiserade i en civilsamhällesorganisation men som vill stötta som frivillig resurs under en kris.
- Kommunen kan involvera civilsamhällesorganisationer för att planera och bidra i de åtgärder som sätts in utifrån resultatet från risk- och sårbarhetsanalyser (RSA). Kommunen kan också ta hjälp av civilsamhället för att stärka sin kunskap om lokala behov och risker utifrån olika målgruppers behov, samt stärka den sociala dimensionen av RSA.

⁶ Se Myndigheten för civilt försvars [vägledning trygghetspunkter](#).

SKR erbjuder rådgivning och stöd till kommuner om personalförsörjning vid höjd beredskap och krig samt specifikt bemanning av trygghetspunkter.

Samverkansformer och finansiering

Det finns möjlighet för offentliga aktörer att ta fram en avsiktsförklaring eller upprätta ett avtal inom området civil beredskap med en eller flera civilsamhällesorganisationer. På så vis kan man förtydliga hur samarbetet ska fungera och genom denna formalisering säkerställa samhällets funktioner vid en kris eller krig. Det kan handla om att komma överens och avtala om uppgifter som en civilsamhällesorganisation ska utföra. Insatserna kan vara riktade till specifika målgrupper. Men samarbetet kan också innebära att organisationen tillgängliggör materiel eller upplåter sina lokaler. I avtalet kan det framgå syftet med samarbetet, vad som ska genomföras eller göras tillgängligt av organisationen, vilka roller varje aktör har och vilken ekonomisk ersättning som gäller. Det är också önskvärt att förtydliga hur uppföljningen av avtalet ska gå till.

Om samarbetet innebär mer insatser eller resurser från organisationen kan finansiering behövas för att täcka kostnaderna, exempelvis för aktiviteter som organisationen genomför. Ibland råder osäkerhet kring hur investeringar får användas och det kan upplevas som otydligt hur resurser kan sättas in. Hur får investeringar användas och hur kan man göra utan att gå emot lagar och principer om offentlig upphandling? Rådet i sådana lägen är att ta hjälp av kommunjurist eller SKR och ta inspiration av hur andra offentliga aktörer har upprättat avtal.

Det finns också en möjlighet för offentliga aktörer att teckna ett så kallat IOP. Det står för Idéburet Offentligt Partnerskap och är en samverkansmodell mellan den offentliga och den idéburna sektorn, dvs. civilsamhällesorganisationer. Ett IOP ska kunna möjliggöra en mer långsiktig samverkan och handlar om att lösa samhällsutmaningar. Det kan exempelvis vara insatser som når målgrupper som är svåra för andra aktörer att nå eller genomföra verksamhet som ett företag inte kan utföra.

IOP är lämpligt vid mer komplexa utmaningar. När ingen av parterna enskilt kan lösa utmaningen och samarbetet exempelvis kräver god struktur, flexibilitet, delade resurser och stort handlingsutrymme. Ett IOP är tillåtet där det inte redan existerar en marknad.

- En offentlig myndighet är inte tvingad att upphandla all verksamhet som ska drivas av externa parter. Kommuner och regioner kan skriva avtal med civilsamhällesorganisationer för att få ett långsiktigt samarbete kring ett gemensamt samhällsbehov där det inte finns en marknad eller tjänst att upphandla.
- Ta hjälp av andra kommuner som har IOP för att lära er mer om samarbetsformen.

För mer information om IOP se följande förslag och länkar:

Upphandlingsmyndigheten: [Information om Idéburet offentligt partnerskap](#)

FAMNA: [IOP så funkar det](#)

För mer information om vilka utbildningar till civila befattningar, samt generella utbildningar, som finns för avtalade frivilliga från frivilliga försvarsorganisationer, [se lista på Myndigheten för civilt försvars webbplats](#).

Övning och utvärdering

Övning

Övningar kan hjälpa till att klargöra vilken roll en civilsamhällsorganisation och dess medlemmar kan ha i en skarp händelse. De kan också bidra till att tydliggöra vilka styrkor, resurser och förmågor en organisation kan bidra med vid kris eller höjd beredskap. Nyckelpersoner inom organisationen och kommunen får då chansen att testa på att arbeta tillsammans. Även om det redan finns ett välfungerande samarbete mellan civilsamhället och kommunen så kan övningar hjälpa till att identifiera ytterligare utvecklingspotential och kanske även nya samarbetsområden.

Det behöver heller inte vara svårt eller kostsamt att öva tillsammans. Även förhållandevis enkla övningar kan ge mycket. Ett första steg är att identifiera vilka civilsamhällsaktörer som är mest relevanta för beredskapen i kommunen och sedan tillsammans undersöka vad som kan behöva övas.

Myndigheten för civilt försvar har publicerat [övningsstöd och verktyg](#) som kan hjälpa er att komma framåt med övningar tillsammans.

Utvärdering

Samarbetet bör kontinuerligt utvärderas av parterna. På så sätt kan man komma fram till vad som har uppnåtts, vilka effekterna är och om samarbetet ska fortsätta. Genom att utvärdera samarbete inom krisberedskap och civilt försvar kan man även stärka upp om det finns identifierade svagheter och på så sätt göra samhället än mer motståndskraftigt. Det finns flera olika metoder och modeller för att utvärdera samverkan och effekter av insatser.

För mer information om att genomföra en utvärdering som rör samverkan vid en samhällsstörning, se [Myndigheten för civilt försvars webbplats för utvärdering](#). Där finns bland annat en vägledning för utvärdering och checklista att använda innan man gör en utvärdering.

Guide för samarbete inom civilt försvar mellan kommuner och civilsamhällesorganisationer

Myndigheten
för civilt försvar